

K^AR
E T
T O

FÖRORD

Jesper Olsson

I oktober 1970 kunde den sovjetiska tidningen *Pravda* leverera en nyhet som sannolikt satte tankar i gungning hos många läsare. Under rubriken ”Vad löven berättar” meddelade artikeln om nyliga experiment på Laboratoriet för artificiellt klimat vid Lantbruksakademien i Moskva. Dessa visade på ett otvetydigt sätt att växter har känslor och ger uttryck för dem. Även om människors grovt kalibrerade sinnen sällan lägger märke till sådant, kunde de sensorer, mätare och visuella representationer som tagits fram på labbet både registrera och åskådliggöra ”skriken” och dödskampen hos en planta vars rötter sänktes ned i hett vatten. Den lite skakade reportern, som just konstaterat att ”växter talar ... ja, de skriker”, utvecklade sitt scoop genom att intervjua forskare som pratar med sina plantor samt, mer anekdotiskt, genom att erinra sig hur han hört om en pilot som talade sitt trilskande plan till rätta, och om en kapten som konverserade sitt skepp.

Även om planet nu börjar slutta en aning, från bokstav till bild, ryms ett korn av sanning i den avslutande anekdoten: det var från grekiskans ord för den som styr ett skepp (*kybernetes*) som efterkrigstidens cybernetik avledde sitt namn. Och det var på detta teoretiskt tankeväckande fält som de sovjetiska plantorna växte fram.

Cybernetiken började spridas under andra

världskriget genom de så kallade Macykonferenserna (1941–1960) som samlade företrädare för olika vetenskaper – fysik, biologi, matematik, psykologi, antropologi – i en inter- och transdisciplinär cocktail, vilken framkallade såväl samsyn som konflikter och epistemiska hybrider. På teoretisk nivå återfanns cybernetikens förutsättning i den matematiska informationsteori Claude E. Shannon formulerat och som möjliggjorde en radikal ontologisk omvandling: allt som existerar kan beskrivas som informationsbearbetande processer. Detta gäller såväl maskiner som människor och andra djur, enligt Norbert Wiener's formel i undertiteln till hans bok *Cybernetics: Or Control and Communication in the Animal and the Machine* (1948). I praktiken skulle denna tanke generera ett outtröttligt experimenterande med artefaktiska modeller för perception, återkopplingar och adaptiva beteenden, som William Ross Ashbys homeostat och Grey Walters konstgjorda sköldpadda.

Således handlade det inte bara om sluttande bildplan och metaforiska transporter mellan ontologiska ordningar, utan om utforskande sammanlänknings av mänskligt och icke-mänskligt, natur och kultur, organiskt och artificiellt. Den filosofiska reflektionens fokus flyttades från substanser och subjekt (som hanterar objekt) till sammansättningar, system och de relationer, utbyten och feedbackmekanismer som skapar och omformar dessa. Som den franske dykaren, iktyologen och cybernetikern Pierre de Lattil

konstaterade i sin *La Pensée Artificielle* (1953): vi ”träder in i en tänkandets sfär där allt är relativt”.

1971, året efter rapporten i *Pravda*, publicerar J. G. Ballard sin novellsamling *Vermillion Sands*. Titeln är namnet på en framtida solig semesterort med drag av södra Kalifornien och Arizona (Ballard skulle kalla den för ”an exotic suburb of my mind”), där människors umgänge och samspel med och inte minst estetiska relation till omgivningen förskjuts på tankeväckande sätt. Även om texterna lånar element från SF är ekona från surrealismens landskap nästan lika starka – som Salvador Dalis målningar eller den märkliga miljö och samling av föremål som träder fram i Raymond Roussels *Locus Solus* (1914). Här möter läsaren molnskulptörer, posesmaskiner och skärminstallationer på en plats där hav, himmel, strand och öken ger de fyra elementen en särskild närvaro som infrastruktur för existensen. Det är en plats där rum och tid tycks utsträckta, nedsaktade och öppna för modulationer – en ”världsomspännande svacka av leda, försoffning och högsommar som så lyckosamt gav oss tio oförglömliga år”, som situationen beskrivs i samlingens andra novell.

Denna har fått titeln ”Prima Belladonna” och dess slut sammanfaller faktiskt med slutet på ”svacka” som semesterorten har dvalts i under tio år. De sällsamma skeenden som leder dit har packats in i titeln ord – en trop som förenar två olika kroppar och uttryck: primadonna och belladonna, en operadiva och en växt, inte

minst känd för sin giftighet. Sådana sammanflätningar och intrasslingar av olika existensformer, sensoriska och begreppsliga ordningar och egenskaper utgör motorn i Ballards besynnerliga berättelse.

Intrigen är som ofta hos Ballard, underordnad beskrivningen och dess funktion som testbädd för sinnliga-tankemässiga konstellationer. Primär spelplats är den musikaffär som berättaren Steve Parker driver i Vermillion Sands och som saluför växter med förmågan att frambringa klanger och sång. Dit kommer en dag den nya grannen, en överjordiskt attraktiv kvinna med blandad genetisk bakgrund ("rätt så mycket mutant i sig") och "djupglänsande gyllene hy och ögon som insekter". Jane Cyracylides, som hon heter, är sångerska med en röst som framkallar unika hallucinationer hos varje lyssnare. Hon har därtill en speciell effekt på växterna, i synnerhet den orkidé av arten Khan-Arachnida som sätter tonen i affären och texten.

Om vi bortser från dramats mekanismer och begrundar temaföringen är det alltså kommunikationen, begäret och de materiella utbytina mellan Jane och växterna och övriga varelser som intresserar. Allt är här i rörelse. Allt är alltid blandat, som Michel Serres skulle säga. Jane är en mutant som väcker både människors och blommors lust – första ledet i hennes efternamn pekar passande nog, via persiskan, på ett solärt majestä – och hennes eget begär går i flera riktningar. Organiskt och artefaktiskt vävs in

i varandra. Orkidén får näring av både alger och gummislangar och ingår liksom övriga plantor i biokemiska system av tuber, kablar, gas- och vätskeledningar och strömbrytare. Vid sidan av denna ontologiska mix iscensätts synestetiska glidningar mellan olika sinnen och kunskapsdomäner och, inte minst, sätts frågor om kraftöverföring och agens på spel, understruket i konfrontationen mellan Jane och orkidén.

"Prima Belladonna" skrevs redan 1956 och dess framsynthet är inte att tveka om. Inte heller dess mottaglighet vad gäller impulserna från den omedelbara samtiden. Där pågick som sagt Macykonferenserna för fullt och biocybernetiken – bland annat i en sovjetisk kontext – experimenterade med och analyserade system där växter kunde ingå. Däremot skulle det dröja lång tid innan de ontologiska och epistemologiska konsekvenserna av cybernetiken granskades på allvar. Här fanns en djup oro kring vad som skulle hända med människan, och det mänskligas figur, som tidigare hade upphöjts, när den jämfördes med och infogades i samma flöden och relationer av partiklar som exempelvis konstgjorda och levande sköldpaddor. Men idag, med den "explosion av miljömässig agens" som följt på ett sekel av teknisk, filosofisk, social och estetisk *cybernetisering* och *ekologisering* av varande och tänkande, som Erich Hörl beskriver det i *General Ecology* (2017), är det omöjligt att inte uppmärksamma och undersöka dessa konsekvenser på ett mer generöst sätt.

Jane Bennetts ”vitala materialism” – hon vill ogärna använda termen *nymaterialism* med tanke på det historiska arvet från Spinoza, Bergson, von Uexküll, Whitehead, Deleuze & Guattari och andra – är en av de viktigaste teoretiska vektorerna som framträtt i en sådan omgivning såsom den utformats under det senaste decenniet. Det är en hållning som, som Bennett själv skriver i sin essä ”System och ting” (2014), ”tonar ned skillnaderna mellan det organiska och det oorganiska” och som vill beskriva en värld som ”snarare än att bestå av aktiva subjekt och passiva objekt [vars distribution av hävd varit både antropocentrisk, eurocentrisk och patriarkalt orienterad], består av livliga och i grunden interaktiva material, av både mänskliga och icke-mänskliga kroppar”.

Om Bennett i *Vibrant Matter* (2010) analyserade kraften och agensen hos föremål och assemblage är det alltså den skenbara motsättningen mellan *system* och *ting* som utgör fokus i essän, vilken bearbetas i en jämförelse mellan den materialism hon förespråkar och den objektorienterade filosofin hos Graham Harman och Timothy Morton. På goda grunder ifrågasätter Bennett anklagelsen från de senare att relationellt orienterade tänkare skulle försumma ting och kroppar – så framhålls exempelvis getingen och orkidén i Deleuzes & Guattaris *Tusen plåtår* (1980) – och hon understryker det ofruktbara i att behöva ”välja mellan objekt och deras relationer”:

Alla jordiska kroppar, med varierande men alltid begränsad varaktighet, påverkar och påverkas av varandra. *Och de bildar brusiga system eller tillfälligt fungerande assemblage* som, i lika hög grad som varje enskilt ting, är platser för effektivitet och dragningskraft. Dessa system (ibland motspänstiga och omätliga, men aldrig slutna eller suveräna) frambär verklig förändring. De ger upphov till nya konfigurationer, individuationer och affektionsmönster.

Ett sådant påstående kan placeras i marginalen av novellen och kasta ljus på utväxlingarna och metamorfoserna i ”Prima Belladonna”. Den interaktion och det begär som löper genom och mellan mänskliga och icke-mänskliga kroppar i Ballards stycke formar inte ett slutet utan snarare ett ”brusigt” system som inbegriper förändring. Tilldragelserna kring Jane, vars föräldrar gav henne ett arv av både mineralisk-underjordisk och erotisk-kroppslig karaktär (fadern var gruvingenjör, modern dansös), sätter djupa spår hos berättelsens personer och hennes möte med den livaktiga orkidén rubbar till och med den tioåriga svacka som vaggat semesterorten Vermilion Sands.

Intressant nog figurerar inte cybernetiken i Bennetts text. Dess betoning av feedback och kontroll var också, särskilt i dess initiala fas, ett försök att *kontrollera* systemen för kommunikation och interaktion, att utestänga brus och över-

skott, men också den vitala och sårbara kroppen som en störning och ett materiellt-reflexivt veck i de processer som studerades. Men sådana utestängningar blev i längden omöjliga. Som N. Katherine Hayles har visat är detta uppenbart i senare faser av cybernetiken såväl som i olika former av relationell filosofi idag.

Detta var, som Hayles också påminner om, något litteraturen visste från första början. Dess kunskap rör det konkreta, singulariteter. Eller som Bennett formulerar saken ur sitt perspektiv: ”Texter är kroppar som genom att göra människans varseblivning mer akut kan lysa upp de kroppar vars primära förmedlare av affektivitet är mindre ordrika: växter, djur, grässtrån, hushållsföremål, skräp.” Det är ett sinnligt vetande som alstrar energi ur effekterna i de assemblage som hos Ballard bildas av musikförsäljare, mutanter och orkidéer, beröringar och blickar, kablar, tuber, solljus och musik: ”Jag vände mig om och såg hur kvinnan stirrade stint på växten alltmedan hennes hy stod i brand och insekterna i hennes ögon slingrade som galna. Arakniden sträckte sig mot henne med uppsvälld kalk och blad som blodröda sablar.”

Växter talar och skriker, konstaterade reportern i *Pravda*. De åtrår, skapar och förgör, precis som andra varelser, konstaterar Ballard i sin sällsamma fiktion om cybernetik och miljömässig agens.

System och ting – vital materialism och objektorienterad filosofi

Jane Bennett

Originalets titel
Systems and Things: On Vital Materialism

Översättning
Anders Karlin

© Jane Bennett, 2014

Den senaste tidens vändning mot det icke-mänskliga inom humaniora och samhällsvetenskap äger rum inom en komplex svärm av andra intellektuella, affektiva, vetenskapliga och politiskt-ekonomiska trender.^a Jag tror att två sådana trender är särskilt relevanta. Den första är en växande medvetenhet om den ökande koncentrationen av rikedom inom nyliberala ekonomier, vilket kommer till uttryck hos Occupy-rörelsen och den förnyade vitaliteten hos Marx-inspirerade politiska analyser.^b Marxismerna är ett starkt uttryck för begäret efter en radikal och kraftfull motreaktion mot den globala kapitalismens orättvisor. Men ”de historiska materialismerna” anses inte ge ett lika tillfredsställande svar på en annan uppsättning trender, de som i stora drag kan beskrivas som ekologiska: den växande medvetenheten om klimatförändringar och möjligheten att jorden kan ha trätt in i den geopolitiska epoken antropocen.^c Här framträder ett antal vitala materialismer för att komplettera och komplettera de historiska materialismerna. De är inspirerade av 1900-talets kroppsorienterade feminismer, såsom de kommer till uttryck i Simone de Beauvoir, Luce Irigaray och Judith Butlers verk; Iris Youngs fenomenologi; Moira Gatens spinozism; och den kreativa darwinismen hos Elizabeth Grosz. De får också näring från en längre tradition av västerländsk filosofisk materialism, där köttiga, vegetabiliska, mineraliska material uppträder som livliga krafter omkring

oss och inom oss, inte som passiva substanser i väntan på att levandegöras av mänskliga eller gudomliga krafter.

Här har den klassiska atomismen varit inflytelserik, särskilt Lucretius föreställning om *clinamen* eller avdrivande *primordia*. Bilden kom att inspirera senare teoretiker som var mindre "atomistiska" än Lucretius att formulera andra versioner av ett sensoriskt och ständigt föränderligt universum. Den romantiske poeten Erasmus Darwin skriver till exempel i *Tempel of Nature* (1803) att: "dödens omintetgörande är bara en formförändring; / Framväxande materia återvänder från graven, / Känner nya begär, brinner med ny förnimmelse."^d Och på 1900-talet kom Michel Serres att väva ihop den lucretianska fysiken till en ontologi baserad på *brus* eller den "genomsipprande" livskraften inuti alla (endast till synes stabila) ting.^e

Bland andra bemärkta inom denna tradition finns även, som redan har nämnts, Baruch Spinoza, för vilken varje kropp (person, fluga, sten) äger en *conatus* eller drivkraft att söka allianser som förhöjer dess vitalitet; Henry David Thoreau, den amerikanske naturforskaren som upptäcker närvaron av en sprudlande och ostyrig vildhet inuti stenar, växter, djur och lokomotiv; och Walt Whitman, som "värker av kärlek" för materian, för "attraherar inte all materia, / intensivt, all materia?"^f Dessa och andra frambesvärjelser av *livlig* materialitet tonar ned skillnaderna mellan det organiska och oorganiska,

och de framhärdar i detta trots att Immanuel Kant år 1790 förklarade att själva föreställningen om livlig materia "innebär en motsägelse, eftersom materiens väsentliga karaktär är livlöshet, *inaktivitet*."^g

Den icke-mänskliga vändningen kan därför ses som en fortsättning på tidigare försök att beskriva en värld som, snarare än att bestå av aktiva subjekt och passiva objekt, består av livliga och i grunden interaktiva material, av både mänskliga och icke-mänskliga kroppar. En del av drivkraften för att återuppta denna tradition kan också härledas till de ofantliga mängder av "ting" som idag omger oss som lever i en nyliberal och storbolagskapitalistisk kultur där shopping har blivit till religion. Nyhetsartiklar, färdigförpackade matvaror, engångsföremål, tidigare och framtida soptippsinvånare, byggnader, ogräs, böcker, apparater, webbplatser och så vidare, och så vidare – alla dessa materialiteter "kallar" på oss och kräver vår uppmärksamhet. Det blir allt svårare att inte lägga märke till deras förmåga att vara såväl förbättrande som förstörande, att både möjliggöra och förvägra oss det vi vill (ha, göra, vara och bli). Det icke-mänskligas teoretiker vill undersöka vad som skulle hända med perceptionen och omdömesförmågan, sympatier och antipatier, fysiska och mentala hållningar, skrivsätt och forskningsmetoder, konsumtions- och produktionspraktiker, och våra föreställningar om jaget och det mänskliga, om det som Graham

Harman har kallat föremålets ”dragningskraft” [”allure”] skulle få en mer framskjuten plats i vårt tänkande. Det förefaller inte längre tillfredsställande att avfärda denna dragningskraft som enbart en funktion av ett naturbesjälade eller ett projicerande av röst till livlösa föremål.^h

Den icke-mänskliga vändningens främsta projekt är måhända att hitta nya tekniker – för vårt språk, vår konst och vårt modus – för att påvisa hur det icke-mänskliga deltar i ”vår” värld. Detta skulle kräva en konstruktion och tillämpning av en grammatik som i mindre utsträckning struktureras utifrån subjekt och objekt och har större förmåga att erkänna närvaron av det Bruno Latour benämnt ”aktanter”. Det skulle också kräva en större beaktan av den naturvetenskapliga forskning som även uppmärksammar materiers förmåga att forma, påverka, och till och med välkomna andra kroppar.ⁱ

Denna texts fokus är emellertid mindre brett. Dess mål är att utforska några av de filosofiska skillnader som existerar inom den icke-mänskliga vändningen, särskilt de som föreligger mellan objektorienterad filosofi och de olika former av vital materialism som just nu växer fram.^j

TILLBAKADRAGANDE OCH VITALITET

En sådan skillnad härrör från tendensen hos den förstnämnda att ansluta sig till Heidegger

i frågan om ”tingen”, och hos den senare att ansluta sig till Deleuze och Guattaris uppfattning om en tämligen aktiv och expressiv ”materia-rörelse” eller ”materia-energi” som ”går in i och ut ur assemblagen”.^k Heidegger reflekterade över tingens förunderliga agens i flera av sina sena essäer, där Tingets oberäknelighet och dess ständiga tillbakadragande understryks, medan Deleuze och Guattari framhöll tingens positiva eller produktiva förmåga att dra andra kroppar till sig och förena krafterna. En viktig inspirationskälla vad gäller detta är avsnittet ”Traktat om nomadologin” i *Tusen platåer*, där Deleuze och Guattari framhåller hur metallen inte bara motstår mänsklig strävan utan har egna ”uttrycksdrag” som skjuter bort och drar till sig metallurgens strävande kropp. ”Vad metallen och metallurgin lägger i dagen är materiens eget liv, ett materiens vitala tillstånd som sådant, en materiell vitalism”:

Låt oss återvända till exemplet med sabel, eller snarare det smälta stålet: detta förutsätter [...] gjutning av järn vid hög temperatur [och] [...] de successiva reningarna från kol; [men] mot detta svarar uttrycksdrag, och inte bara hårdhet, skärpa och glans, utan också vågformer och andra ytstrukturer som skapas av kristalliseringen och resulterar från det gjutna stålets inre struktur. [...] Varje fylum har sina singulariteter och operationer, sina kvaliteter och

drag, vilka bestämmer begärets relation till det tekniska elementet (sabelns ”af-fekter” är inte samma som svärdets) [...] I slutändan finns bara [...] ett och samma maskinella fylum som idealt sett är kontinuerligt: flödet av materiarörelse, flödet av materia i kontinuerlig variation, bärare av singulariteter och uttrycksdrag [...]¹

Om tingen för Heidegger avslöjar den mänskliga kunskapens gränser, är det för Deleuze och Guattari snarare så att människor, platser och ting ingår heterogena förbindelser och bildar ett slags sammansatt och utsträckt medvetande: ”Metallurgin är detta materialflödets medvetande eller tänkande, och metallen är motsvarigheten till detta medvetande.”^m Som deleuzeanen Bernd Herzogenrath uttrycker det är materien: ”utrustad med en förmåga till självorganisation – materien är således *levande, informerad snarare än inform* (’formlös’): ’materien [...] är inte en död, rå, homogen materia utan en materierörelse som innehåller singulariteter [...], kvaliteter och även operationer.”ⁿ

Objektorienterade ontologer och spekulativa realister – och jag kommer här att använda Graham Harman och Timothy Morton som mina exempel – lockas istället av Heideggers fokus på objektets negativa kraft, dess ständiga *tillbakadragande* från varje försök att engagera, använda eller ha kunskap om det. Faktum är att ”objekten” inte hade kunnat hoppas på mer

ihärdiga försvarare än Harman och Morton, som i stort sett inkluderar allting i kategorin objekt: mänskliga individer, litterära texter, alkohol, skedar, växter. Ett objekt är, säger Morton, en ”märklilig entitet som är avskild från åtkomst men ändå på något sätt manifest”.^o Avskild och manifest. *Avskild*: även när en rätta eller en flaskkork föranleder en effekt på mig och fångar min uppmärksamhet, insisterar den spekulativa realisten (som undviker etiketten ”materialist”) att *ingen* av kropparna på platsen var helt närvarande för varandra. Objekt existerar, säger Harman, som ”entiteter [...] helt åtskilda från alla relationer med eller effekter på andra entiteter i världen”.^p *Manifest*: trots denna åtskildhet är objekten *koketta* och lämnar ständigt ledtrådar till ett hemligt hinsides, ”alluderar” till en ”outgrundlig” verklighet ”bakom de tillgängliga teoretiska, praktiska eller perceptuella egenskaperna”. Objekten är experter på att leka kurragömma. Det är därför viktigt att inte överdriva kontrasten mellan Harman och Morton å ena sidan och en vital materialistisk position å den andra. Tillståndet som är objektets heideggerianska tillbakadragande är inte riktigt detsamma som de mänskliga grundförutsättningarna: i den mån objektet är något som vi *förnimmer*, är det något som kommer utifrån. Objektets handling att söka skydd är, säger Heidegger, ett ”drag” från ”det Öppna”, ett slags påkallande.^q

I det följande kommer jag att studera hur en

sådan föreställning om objektet och dess krafter hos Morton och Harman framställs som ett avvisande av ”holism”. I den kategorin inkluderar de assemblage-teorier av olika slag, i vilka det förekommer delar av Deleuze, Latour, Manning, De Landa, Massumi, Haraway, Shavero, Whitehead, Spinoza, Foucault och de romantiska poeterna. Jag försöker också klargöra precis vad som är den springande punkten – politiskt, etiskt – beträffande objektfilosofernas starka påståenden om objektens åtskildhet. Vilken skillnad skulle det göra om jag började uppleva mig själv mer explicit som ett i grunden *svärfångat* objekt bland andra? Vad är det som står på spel beträffande det politiska och etiska livet (i Nordamerika?) i kampen mot system- eller processteorier, särskilt när alla parter delar kritiken av språklig och social konstruktivism? Det vill säga eftersom alla parter uppfattar den icke-mänskliga vändningen som ett svar på den alltför stora tillit till människans makt som var inbäddad i 1980- och 1990-talens postmodernism?

RELATIONALITET

Kärnan i den objektorienterade ontologin, säger Harman, är en ”väsentligen icke-relationell uppfattning om tingens verklighet”.¹ Men varför en sådan djupgående fiendskap mot relationella ontologier? Ett lägre motiv kan vara nöjet i att ägna sig åt ikonoklasm: för Harman och Morton

är ”nätverk, förhandlingar, relationer, interaktioner och dynamiska fluktuationer” gyllene kalvar – och de njuter av att krossa idoler. (Vem gör inte det?) Systemorienterad teori har, säger de, redan spelat ut sin roll och frambringar inte längre filosofiskt intressanta problem: den ”programmatiska rörelsen mot holistisk interaktion är en idé som en gång var befriande men inte längre är det” och ”de verkliga upptäckterna ligger nu på andra sidan av fältet”.⁵

Men det som står på spel är större än så. I ”Aesthetics as First Philosophy” gör Harman gällande att det finns etiskt-politiska såväl som filosofiska nackdelar med ett förhållningssätt som är relationellt eller nätverksbaserat eller ett öppet system eller omvärldsriktat: en ”föreställning om holistiska interaktioner i ett växelverkande nätverk [...] det här utsuddandet av gränser mellan en sak och en annan har haft det moraliska övertaget inom filosofin alldeles för länge [...]. De politiska reflexer som förknippas med begrepp som *essens* (’dåligt’) och växelverkande samspel (’bra’) måste omkalibreras [...]”^t På andra håll går Harman så långt som att kalla det en ”fördom” att förhålla sig till världen i termer av ”komplexa återkopplingsnätverk snarare än helheter”.^u Men vad är alternativet till ”fördomar” här? Det skulle kunna vara till exempel ett grundat omdöme där det görs gällande att den objektorienterade filosofin är mer rationellt försvarbar, ett nytt och fräscht perspektiv som är mindre fossiliserat av

vanetänkande, mainstreamkultur eller normal subjektivitet än relationsorienterad teori. Eller så kanske Harman skulle medge att den objektorienterade filosofin i sig innebär en fördöm till förmån för (ett teoretiskt privilegierande av eller konceptuell inriktning på) det mystiska objektet. Men vad *detta* i så fall skulle kräva är en explicit redogörelse för *förtjänsterna eller vad som sätts på spel* genom att favorisera mystiska objekt framför komplexa system av relationer, såväl virtuella som faktiska.

Men kanske är det inte nödvändigt att välja mellan objekt eller deras relationer. Eftersom den vardagliga, jordiska erfarenheten rutinmässigt identifierar vissa effekter som kommande från enskilda objekt och andra från större system (eller rättare sagt från individuationer inom materiella konfigurationer och från de komplexa assemblage som de deltar i), varför då inte sikta på en teori som växlar mellan båda dessa typer eller magnituder av "aggregat"? Man skulle då förstå "objekten" som de virvlar av materia, energi och framträdelse som kan hålla ihop sig tillräckligt länge för att kämpa mot andra föremåls strävanden, inklusive den obestämda drivkraften hos den vibrerande helheten. Projektet skulle alltså vara att göra både "objekt" och "relationer" till ett återkommande fokus för teoretisk uppmärksamhet, även om det förblev omöjligt att fullt ut formulera den "vaga" eller "nyckfulla" kärnan hos "tinget" eller något "system".^v Även om man alltså inte

skulle kunna ge båda lika stor uppmärksamhet på samma gång.

Det här är precis vad de där "förlegade" filosoferna Deleuze och Guattari gör i *Tusen platåer*. En av deras figurer för (det jag benämner) systemdimensionen är "assemblage", en annan är "konsistensplan".^w Det senare beskrivs av Deleuze och Guattari som på intet sätt "en odifferentierad ansamling av oformade materier". (Varken assemblage eller konsistensplan kvalificerar sig som det Harman beskriver som en "relationell löpeld där alla enskilda element förintas".^x) Min poäng är kort sagt att Deleuze och Guattari, trots deras robusta försök att konceptualisera grupperingar, även lyckas ge noggrann uppmärksamhet åt många specifika entiteter – hästar, skor, orkidéer, vargflockar, getingar, präster, metaller och så vidare. Jag finner faktiskt inget i deras tillvägagångssätt som är oförenligt med den objektorienterade filosofens påstående att tingen hyser en *differens* mellan insida och utsida eller ett irreducibelt inslag av interioritet (avskildhet från vår anblick).

Exemplet med *Tusen platåer* belyser också den uppenbara poängen att inte alla teorier om relationalitet, även om de är monistiska, är holistiska enligt modellen med en välfungerande organism. Det finns holismer som är harmoniska, men också systemmodeller som är mer oregerliga såtillvida att de möjliggör inre heterogenitet och till och med nybildningar, onto-bilder som är formellt monistiska men väsentligen

mångfaldiga.^y Det hela kan föreställas som en självdiversifierande process av territorialiseringar och deterritorialiseringar (Deleuze och Guattari), eller som en kreativ process (Bergson, Whitehead), eller som någon kombination däremellan (de olika nya materialismerna).^z Eller ta den modell för relationalitet som William Connolly, i anslutning till William James, benämner ”proteansk konnektionism”: i kontrast till både metodologisk individualism och organisk holism, föreställer sig konnektionismen relationer som ”vanligtvis lösa, ofullständiga och själva mottagliga för potentiell förändring [...]. Förbindelserna är interfolierade av ’skräp’ som cirkulerar i, mellan och runt dem. I temporal bemärkelse [...] föreställer sig konnektionismen en värld i tillblivelse i ett universum som utvecklas och är öppet i obestämd grad”.^{aa} Det är rimligt att försöka göra *både* systemen och tingen rättvisa – att erkänna individuationens motspänstiga verklighet *och* den väsentligen distributiva beskaftenheten hos deras affektivitet.

Harman avvisar frågeställningens själva inramning som gällande ting som opererar i system, till förmån för en objektorienterad bild i vilken isolerade objekt framställs som den enda platsen för aktivitet. Ibland händer det emellertid att till och med Harman teoretiserar ett slags relation – han kallar det ”kommunikation” – mellan objekten. Han försöker förvisso isolera detta möte mellan objekt från framställningar

som *även* lokaliserar aktivitet i relationerna själva eller på systemnivån, men jag anser inte att detta analysförsök lyckas. Jag förstår inte riktigt heller varför det är värt besväret, även om det säger en hel del om Harmans genuina engagemang i det isolerade objektet: ”Det verkliga problemet är inte hur varelser interagerar i ett system: i stället är problemet hur de drar sig tillbaka från detta system som oberoende verkligheter samtidigt som de på något sätt kommunicerar genom närheten, beröringen utan beröring, som har benämnts allusion eller dragningskraft [...]”.^{ab} Jag instämmer i att vissa dimensioner av kroppar är tillbakadragna från närvaro, men ser detta som delvis en följd av den roll de spelar i det ena eller andra relativt öppna systemet.

I den text som just citerades försvarar Harman en uppfattning som gör gällande att kommunikation via närhet inte är begränsad till att ske mellan *mänskliga* kroppar. Materialisten skulle instämma. Morton gör en liknande anti-antropocentrisk poäng när han säger att ”vad skedar gör när de skopar upp soppa skiljer sig inte särskilt mycket från vad jag gör när jag talar om skedar [...]”. Inte för att skeden är levande eller intelligent (panpsykism), utan för att intelligens och att vara levande är estetiska framträdesformer – för något annat fenomen, inklusive objektet i fråga”.^{ac} Genom att ta sig an vad Bruno Latour skulle kunna kalla en ”horisontalisering” av det ontologiska planet, låter Morton och Harman sina *ekologiska* sympatier träda fram,

sympatier som i Harmans fall kanske inte är så uppenbara med tanke på hans filosofiska insisterande på att även *tänkta föremål* är föremål. I följande citat befattar sig Harman emellertid med vanliga (icke-idébaserade) objekt:

Om det är sant att andra människor signalerar till mig utan att vara helt närvarande, och lika sant att jag aldrig kan uttömma djupet hos icke-förnimmande varelser som äpplen och sandpapper, så är detta inte något speciellt patos för mänsklig ändlighet [...] Inte ens när laviner störtar in i övergivna bilar, eller snöflingor får barren att rassla på en skälvande tall, kommer dessa objekt i beröring med varandras fullständiga verklighet. Ändå påverkar de varandra.^{ad}

HYPEROBJEKT

Morton håller också med om att process och assemblage är oönskade konceptualiseringar ("Objekten föregår [ontologiskt sett] relationerna") och han instämmer i uppfattningen att försöket att jonglera med både system och ting i slutändan är "reduktivt."^{ae} Reduktionen består i det faktum att för Deleuze och andra "är vissa ting mer verkliga än andra: flytande vätskor blir mallar för allting annat" och därmed infaller en oförmåga att "förklara det ontiska fenomenets givenhet".^{af} Morton påpekar här hjälpsamt hur

ontologier baserade på blivande tenderar att vara partiska mot människokroppens specifika rytmer och skalor.

Morton blottlägger också hur föreställningen om en "flytande vätskor"-baserad ontologi i grunden är människokroppscentrerad: "Jag förundras över hur [...] dystert sirap segar sig fram ur en flaska [...]. Men för ett hypotetiskt fyrdimensionellt och förnimmande väsen skulle en sådan händelse bara vara ett statistiskt objekt, medan de långsamma svallen av sirap inte har någon betydelse alls för en neutrino [en elementarpartikel ur familjen leptoner, red. anm.]. Det finns ingen anledning att upphöja lavalampans fluiditet [...] in i det arketyppiska tinget."^{ag} Kanske finns det ingen anledning att göra det – *om*, det vill säga, vi faktiskt är kapabla att överskrida det provinsiella pro-humana conatus-perspektiv som vi uppfattar världen från. Är vi inte det, kan en bra väg att slå in på vara att tänja och töja dessa metoder för att ge plats åt ett större antal aktanters perspektiv, rytmer och banor, det vill säga för att få en bättre uppfattning om det "operativsystem" som vi människor förlitar oss på.

Morton erbjuder även en pragmatisk och politisk grund för sin hängivenhet för det koketta objektet: ingen modell av helheten (flödande eller på annat sätt) kan idag hjälpa oss att hantera det han på annat håll kallar "hyperobjekt"^{ah}. Och det är moment i hans hållning som reser den starkaste invändningen även mot oregerli-

ga assemblagemodeller.

”Hyperobjekt är fenomen som till exempel radioaktiva material och global uppvärmning.” De är ”ofattbara” entiteter eftersom deras omänskliga tidsskalor och extremt omfattande eller väldigt diffusa rumsliga utbredning underminerar själva begreppet ”entitet”. Det blir också svårt att se hur det är möjligt att tänka hyperobjekten genom att placera dem i en större ”helhet” inom vilken vi människor är en meningsfull del, eftersom hyperobjekten gör oss diskutabla. För Morton betyder det här ”att vi behöver en annan grund för att fatta beslut om en framtid som vi inte har någon verklig känsla av att vara anknuten till”. Ett bevis på hur otänkbart hyperobjektet ”klimatförändringar” är, är det faktum att samtal om det ofta övergår till det begreppsmässigt mer lättbegripliga och hanterbara ämnet väder. Trots dess storskalighet är vädret likväl tillgängligt för sannolikhetskalkyler och kan fortfarande associeras med föreställningen om en (mycket komplex) naturlig ordning. Vädret är kort sagt fortfarande ett ”objekt”. Men med ”klimatförändringar” är det mycket svårare, egentligen omöjligt, säger Morton, att upprätthålla en känsla av att det finns ”en neutral bakgrund mot vilken mänskliga skeenden kan bli meningsfulla [...]. Klimatförändringar representerar möjligheten att de cykler och upprepningar vi är beroende av för vår känsla av stabilitet och plats i världen, kan vara förebud om katastrofala förändringar”.^{ai}

ÖDMJUKHET

I senare essäer baserar Morton och Harman sin kritik av relationismen på tanken att föreställningen om att ”allt är sammankopplat” är ”en av de metoder som sedan länge har nått ett tillstånd av dekadans och måste överges”.^{aj} Här ser vi återigen att ett av skälen till att de avvisar ”relationism” är att den distraherar uppmärksamheten från ”icke-förbindelserna” mellan objekt (deras tillbakadragna natur). Men vad är det för skadliga effekter de fruktar? Harman och Morton säger det inte uttryckligen, men det tycks uppenbart att ett av deras mål är mänsklig hybris. Deras påstående om objektets tillbakadragande fungerar som en litanja, en retorisk tvångsupprepning som antyder något om den etiska drivkraften bakom deras position: objektorientering är (vad Foucault skulle kalla) en självteknik som försöker motverka det mänskliga förnuftets fåfänga och lägga band på (det Nietzsche kallade) ”viljan till sanning”.

Driften att förespråka teoretisk ödmjukhet är verkligen ädel. Men den objektorienterade filosofin har inget monopol på medlen för detta ändamål. Även samtida materialismer (inspirerade av Deleuze, Thoreau, Spinoza, Latour, neurovetenskap eller andra källor) som bejakar vitaliteten eller kreativa förmågor hos kroppar och krafter på alla nivåer och skalar är en motvikt mot den hybris som inryms i föreställningen om det mänskliga undantaget.

Mortons totala avfärdande av materialitet som ett överhuvud giltigt begrepp är förbryllande; han tycks inte erkänna någon version av det förutom den förknippad med materia som varande ett platt, fast eller lagbundet substrat. Och är det inte dessutom så att ett fokus på kroppars sinnliga stoff räddar relationismen från den ”hologram”-version som Harman med rätta kritiserar?^{ak}

Jag befinner mig i en värld fylld av materiellt olika och livliga kroppar. I den spelar materialism, ting – det som är speciellt med dem givet deras sinnliga specificitet, deras särskilda materiella konfiguration och deras distinkta, idiosynkratiska historia – en stor roll. Men det gör även de säregna sammansättningarna som de bildar. Alla jordiska kroppar, med varierande men alltid begränsad varaktighet, påverkar och påverkas av varandra. Och *de bildar brusiga system eller tillfälligt fungerande assemblage* som, i lika hög grad som varje enskilt ting, är platser för effektivitet och dragningskraft. Dessa system (ibland motspänstiga och omätliga, men aldrig slutna eller suveräna) frambär verklig förändring. De ger upphov till nya konfigurationer, individuationer och affektionsmönster. Nätverk av ting uppvisar olika grader av kreativitet, på gott och ont ur mänsklig synvinkel.^{al} Om Bergson och samtida komplexitetsteoretiker är på rätt spår kan det finnas kreativ utveckling på systemnivå.^{am}

Jag säger detta eftersom Harman hävdar att

en filosofi som min, som kopplar samma kurragömmalekande objekt till assemblage, inte kan förklara förändringar. Detta därför att, lyder argumentet, det måste finnas ett icke-aktualiserat överskott för att något ska kunna ske anorlunda. Men system såväl som ting kan hysa ett underbestämt överskott, och assemblage-teorier kan erbjuda en redogörelse för hur något nytt kan framträda utan att samtidigt göra kursen, hastigheten, drivkraften eller energirörelsen hos en befintlig kropp epifenomenal i förhållande till dess relationer.

OBJEKT / TING / KROPPAR

Harman framhåller att distinktionen mellan ”objekt” och ”ting” är irrelevant för hans syften, kanske för att han inte vill begränsa sig onödigt mycket till objektens (märkliga) *fysikalitet* eller till den kraft de uppvisar i (relativt) direkta, *kroppsliga* möten med oss. Jag är mer fokuserad på denna ”naturalistiska” eller romantiska sfär, och här anser jag begreppet *ting* eller *kropp* vara en bättre individuationsmärk, bättre på att lyfta fram hur vissa kantigheter inom ett assemblage tenderar att sticka ut för vissa kategorier av kroppar. (Däggdjurets lukt och rörelser för fästingen, för att åberopa Jakob von Uexkülls berömda exempel.^{an}) Jag tror att ”ting” eller ”kropp” har fördelar framför ”objekt”, om ens uppgift är att kullkasta det politiska förhållningssätt som bara frambringar

(manliga, amerikanska) subjekt och passiva objekt. Varför försöka kullkasta detta förhållningssätt? Eftersom vi dagligen får belägg på att icke-mänskliga vitaliteter är aktivt verksamma omkring oss och inom oss. Jag gör det också för att ramverket subjekt-objekt är otillräckligt för den mer intensiva ekologiska medvetenhet vi är i behov av för att kunna ge intelligent respons på tecknen på sammanbrott i jordens förmåga att hårbärgera människan.

TEXTER SOM SPECIELLA KROPPAR

Jag avslutar med att i korthet vända mig till litterära ting: essän och dikten. Likt alla kroppar påverkas dessa litterära objekt av andra kroppar, eller som Morton uttrycker det: ”En dikt är inte bara en representation, utan snarare en icke-mänsklig agent.”^{ao} Jag vill även hävda att en textkropps effektivitet, inklusive dess förmåga att antyda någonting mer, är en funktion av ett *distributivt nätverk* av kroppar: ord på sidan, ord i läsarens föreställningsvärld, ordens ljud, läsplatsens ljud och lukter, och så vidare och så vidare – alla dessa kroppar i samverkan är det som gör jobbet.

Det tycks också som om vissa egenskaper hos textkroppen inte delas, eller delas på annat sätt, av kroppar som är mer beroende av lukt och beröring än av själva ordens förmedling. Jag är inte kvalificerad att säga särskilt mycket om textens affektivitet i egenskap av materiell

kropp och kan bara ge en fingervisning i den riktning som Walt Whitman stakar ut när han säger att poesin, om den vävs in i ett tillfälligt assemblage av andra (särskilt icke-textuella) kroppar, kan ha materiella effekter som är lika verkliga som någonting annat. Om du läser *Leaves of Grass* ”ute i det fria, varje årstid, varje år i ditt liv” och är tillgiven ”jorden och solen och djuren”, samtidigt som du går ”fritt med kraftfulla utbildade personer och med de unga och med familjemödrar”, då ska ”din egen lekamen bli en stor dikt och ha den rikaste ledighet inte bara i sina ord utan i de tysta linjerna i dess läppar och ansikte och mellan ögonens fransar och i varje rörelse och led i din kropp”.^{ap}

Texter är kroppar som genom att göra människans varseblivning mer akut, kan lysa upp de kroppar vars primära förmedlare av affektivitet är mindre ordrika: växter, djur, grässtrån, hushållsföremål, skräp. Ett annat exempel är detta avsnitt från *Finnegans Wake*, där James Joyce beskriver Shem the Hoarder's boyta:

Kyffets krokiga golv och ljudavgivande väggar, för att inte tala om karmar och dörrposter, var persianskt littererade med upprivna kärleksbrev, skvallerhistorier, uppklistrade foton, tvivelaktiga äggskalspapper, handyxor, flintor, borrar, blåsfiskar, amygdaloida mandlar, skallösa russin, alfabetsformade ordsvador, liviska vior, ompiter dicta, visus umbique,

ehem och åhån, utsägligt oartikulerade tillordaförsök, fodringssedlar, eyoldehan, sotigt snusk, fallna ljusbringare, uttjänta vestaler, översköljda utsmyckningar, lånta lågskor, vändbara kappor, blåtirsbrillor, familjekrukor, falska tageltröjor, guds-förgätna skapulärer, onötta knäbyxor, kvävande flugor, frankörfalskningar, goda avsikter, saltade annotor, oredig latrinsk skitax, oanvända kvarn- och stumpelstenar, vridna vingpennor, svårsmälta sammandrag, förstoringsvinglas, fasta föremål kastade mot troll, förlegad krösamos, mosade citatisar, mättande ordsallad [...]”^{aq}

Det kanske viktigaste med den icke-mänskliga vändningen för mig är hur den kan hjälpa oss att leva mer hållbart, med mindre våld mot en mängd olika kroppar. Poesin kan hjälpa oss att känna mer av den livlighet som döljs i sådana saker och avslöja mer av de sammanbindande trådar som fogar samman vårt öde med deras.

Noter

- a: För att ge bara några exempel: Michelle Bastian, "Inventing Nature: Re-writing Time and Agency in a More-Than-Human-World", *Australian Humanities Reviews* 47 (2010): s. 99–116; Nicky Gregson, H. Watkins och M. Calestant, "Inextinguishable Fibres: Demolition and the Vital Materialisms of Asbestos", *Environment and Planning A* 42, no. 5 (2010): s. 65–83; Steven Shaviro, "The Universe of Things", www.shaviro.com/Othertexts/Things.pdf; Graham Harman, "The Assemblage Theory of Society", i *Towards Speculative Realism* (Winchester, U.K.: Zero Books, 2010); Aaron Goodfellow, "Pharmaceutical Intimacy: Sex, Death, and Methamphetamine", *Home Cultures* 5, no. 3 (2008): s. 271–300; Anand Pandian, "Landscapes of Expression: Affective Encounters in South Indian Cinema", *Cinema Journal* 51, no. 1 (Fall 2011): s. 50–74; Eileen A. Joy och Craig Dionne, red., "When Did We Become Post/Human?", temanummer, *Postmedieval: A Journal of Medieval Cultural Studies* 1, no. 1/2 (Spring/Summer 2010); Jussi Parikka, *Insect Media: An Archaeology of Animals and Technology* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010); Bruce Braun och Sarah Whatmore, "The Stuff of Politics: An Introduction", i *Political Matter: Technoscience, Democracy, and Public Life* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010); Stefanie Fishel, "New Metaphors for Global Living", PhD diss., Johns Hopkins University, 2011; och Jane Bennett, *Vibrant Matter* (Durham, N.C.: Duke University Press, 2010).
- b: Jodi Dean artikulerar på ett klart sätt detta begär: "Istället för en politik primärt formulerad i termer av motstånd, lekfulla och tillfälliga estetiska avbrott, specificiteten hos lokala projekt, och kamp för hegemoni inom en kapitalistisk och parlamentarisk ram, inskräper den kommunistiska horisonten nödvändigheten i att avskaffa kapitalismen och skapa globala praktiker och institutioner baserade på jämlikhet och samarbete." Jodi Dean, "The Communist Horizon," *Kasama Project*, 30 augusti, 2012, <http://kasamaproject.org/>. Se även Jodi Dean, *The Communist Horizon* (London: Verso, 2012).
- c: Ian Baucoms seminarium år 2013 vid School for Criticism and Theory vid Cornell University beskrev frågan på detta sätt: "Den mänskliga historien, den mänskliga kulturen, det

- mänskliga samhället, har nu kommit att besitta en verkligt geologisk kraft, en förmåga att inte bara forma de lokala miljöerna – skogar, flodsystem och ökenterrängar – utan också, när vi nu träder in i den långa era som atmosfärkemikern Paul Crutzen och andra klimatforskare har kallat 'antropocen', att i katastrofal utsträckning påverka planetens själva framtid." http://english.duke.edu/uploads/media_items/spring-2013-course-descriptions-graduate-only-rev5.original.pdf.
- d: Erasmus Darwin, *Temple of Nature; or, The Origin of Society: A Poem, with Philosophical Notes* (London: J. Johnson, 1803), canto 4, raderna 398–400; elektronisk upplaga, red. av Martin Priestman, www.rc.umd.edu/editions/darwin_temple/toc.html.
- e: Se Michel Serres, *Genesis*, övers. Geneviève James och James Nielson (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1995), och *The Birth of Physics*, övers. Jack Hawkes (Manchester, U.K.: Cslinamen Press, 2000).
- f: Walt Whitman, "I Am He Who Aches with Love", bok 4, *Children of Adam, Leaves of Grass*.
- g: Den levande materiens "begrepp innehåller en motsägelse, eftersom livlöshet, *inertia*, utgör dess väsentliga kännetecken" (kursiv i originalet). Immanuel Kant, *Kritik av omdömeskraften*, övers. Sven-Olov Wallenstein (Thales, 2003), s. 256. Med tanke på Kants flörtande med Johann Blumenbachs begrepp *Bildungstrieb* kan jag inte låta bli att uppfatta avgjordheten hos detta påstående som ett försök att avvärja en vitalism som håller på att formeras i hans eget tänkande.
- h: Jag tror att begreppen "naturbesjälande" ["pathetic fallacy"] och "prosopopoeia" inte är rätt för mitt projekt, även om de tänjs avsevärt. Satoshi Nishimura definierar det föregående som "ett tillskrivande av mänskliga egenskaper på livlösa föremål, vilket sker när förnuftet påverkas av starka känslor". Satoshi Nishimura, "Thomas Hardy and the Language of the Inanimate", *Studies in English Literature: 1500–1900* 43, no. 4 (Autumn 2003): s. 897. Begreppet naturbesjälande liksom prosopoeia förutsätter och insinuerar att endast människor (eller Gud) kan ägna sig åt överföringar mellan kroppar. De båda begreppen förblir nära anslutna till Kants kategoriska distinktion mellan liv och materia.
- i: Min *Vibrant Matter* var delvis ett svar på ett anrop från livlig materia: en solig dag kallade några bitar skräp på gatan mig till sig och under ett fåtal hyperreella ögonblick såg jag – så att säga inifrån och ut – hur även jag själv var en beståndsdel i ett assemblage som innefattade dessa andra föremål. Mitt försök att redogöra för detta möte både grumlade och grumlades av grammatikens subjekt och objekt.
- j: De senare benämns ibland "nymaterialism", men det är olyckligt eftersom beteckningen både ålägger de "nya" materialismerna en omöjlig skapelsebörda (ex nihilo!) och inte beaktar de "gamla", historiska materialismernas vitalitet och politiska betydelse.
- k: Gilles Deleuze och Félix Guattari, *Tusen plåtår*, övers. Gunnar Holmbäck och Sven-Olov Wallenstein (TankeKraft Förlag, 2015), s. 602. I den svenska översättningen har man valt att använda den termen "anordningar" istället för "assemblage", men för att fånga in termens olika betydelse och användningsområden på engelska har vi valt att behålla den term som Jane Bennett använder genomgående i sin text.
- l: *Ibid.*, s. 600.
- m: *Ibid.*, s. 607
- n: Bernd Herzogenrath, "Nature/Geophilosophy/Machinics/Ecosophy", i *Deleuze/Guattari & Ecology*, red. Bernd Herzogenrath (New York: Palgrave, 2009), s. 6. [Det ingående citatet är hämtat ur Deleuze & Guattari, *Tusen plåtår*, s. 748. Övers. anm.]
- o: Timothy Morton, "An Object-Oriented Defense of Poetry", *New Literary History* 43, no. 2 (Spring 2012): s. 208.
- p: Graham Harman, "The Well-Wrought Broken Hammer", *New Literary History* 43, no. 2 (Spring 2012): s. 187.
- q: Se Martin Heidegger, "The Age of the World Picture", i *The Question Concerning Technology, and Other Essays*, övers. William Lovitt (New York: Harper, 1982): "Vardagsuppfattningen ser skuggan endast som en brist på ljus, om inte rent av dess negation. I själva verket är emellertid skuggan ett uppenbart men likväl ogenomträngligt vittnesmål om det förborgade lysandet. I enlighet med detta begrepp om skugga erfar vi det oberäkeliga som det som, undandraget från förställning, likväl är uppenbart i allt som är och pekar mot det förborgade Varat." [Här övers. från "Die Zeit des Weltbildes", i *Gesamtausgabe*, Band 5: *Holzwege* (Klostermann, 1977) s. 104. Övers. anm.] Det här relaterar till Graham Harmans förställning om objektets dragningskraft och dess mystiska tillbakadragande från vår kunskaps domäner. Graham Harman, *Guerrilla Metaphysics: Phenomenology and the Carpentry of Things* (Chicago: Open Court Press, 2005).

- r: Harman, "Well-Wrought Broken Hammer", s. 187.
- s: Ibid., s. 187–88.
- t: Graham Harman, "Aesthetics as First Philosophy: Levinas and the Non-Human", *Naked Punch* 9 (Summer/Fall 2007): s. 21–30.
- u: Harman, "Well-Wrought Broken Hammer", s. 188.
- v: Begreppen är de som Deleuze och Guattari tillämpar i *Tusen platåer*: "Det förefaller oss som om Husserl gjorde ett väsentligt framsteg i tänkandet när han upptäckte en region av materiella och vaga essenser, det vill säga vagabonderade, inexacta och likväl stränga essenser, och skilde dem från fixerade, metriska och formella essenser. [...] De utgör suddiga helheter. De bildar en typ av *kroppslighet* (materialitet) som varken ska sammanblandas med den formella och intelligibla essentialiteten eller med sinnliga, formade och varseblivna tingsligheten." *Tusen platåer*, s. 114 (kursiv i originalet).
- w: Deleuze and Guattari, *Tusen platåer*, s. 114.
- x: Harman, "Well-Wrought Broken Hammer", s. 191.
- y: Tack till Alex Livingston för denna formulering.
- z: Som Katrin Pahl visar i *Tropes of Transport: Hegel and Emotions* (Evanston, Ill.: Northwestern University Press, 2012) erbjuder även Hegel en holism eller relationism som står i konflikt med den organiska modellen.
- aa: William Connolly, *A World of Becoming* (Durham, N.C.: Duke University Press, 2011), s. 35.
- ab: Harman, "Aesthetics as First Philosophy", s. 25.
- ac: Morton, "An Object-Oriented Defense", s. 215.
- ad: Harman, "Aesthetics as First Philosophy", s. 30.
- ae: Morton, "An Object-Oriented Defense", s. 217.
- af: Ibid., s. 208.
- ag: Ibid.
- ah: Och genom att definiera gränserna *ekologiskt* avslöjar jag min partiskhet till förmån för *mänskliga* kroppar (även om jag delar Harmans och Mortons önskan att bli mer uppmärksam på kraften, skönheten och faran hos icke-människorna omkring och inuti den mänskliga kroppen).
- ai: Timothy Morton, "Hyperobjects and the End of Common Sense", *The Contemporary Condition blog*, 10 mars, 2010, <http://contemporarycondition.blogspot.com/>.
- aj: Harman, "The Well-Wrought Broken Hammer", s. 201.
- ak: Jag tror Harman har rätt när han framhåller att "både filosofiska och politiska problem uppstår när individer och texter beskrivs som hologram, som relationella effekter av hotfulla andra och disciplinär makt" ("The Well-Wrought Broken Hammer", s. 193). Men jag tror inte att det längre finns särskilt många teoretiker inom humaniora som förordar en så stark version av konstruktivism.
- al: Ett politiskt exempel på denna kreativa kraft är William Connollys redogörelse för hur den "evangelisk-kapitalistiska resonansmaskinen" ur den amerikanska kulturens (mänskliga och icke-mänskliga) kroppar framkallade en ny uppsättning aktanter: kristet fundamentalistiska marknadsförespråkare. William Connolly, "The Evangelical-Capitalist Resonance Machine", *Political Theory* 33, no. 6 (December 2005): s. 869–86.
- am: Se till exempel Stuart A. Kauffman, *Reinventing the Sacred: A New View of Science, Reason and Religion* (New York: Basic Books, 2008), och Terence Deacon, *Incomplete Nature: How Mind Emerged from Matter* (New York: Norton, 2012).
- an: Jakob von Uexküll, *A Foray into the Worlds of Animals and Humans: with, A Theory of Meaning*, övers. Joseph D. O'Neil (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2011; ursprungligen publicerad av Verlag Julius Springer år 1934).
- ao: Morton, "An Object-Oriented Defense", s. 215.
- ap: Walt Whitman, "Preface 1855", i *Leaves of Grass and Other Writings*, red. Michael Moon (New York: Norton, 2002), s. 622.
- aq: James Joyce, *Finnegans Wake* (Oxford: Oxford University Press, 2012), s. 183: "The warped flooring of the lair and soundconducting walls thereof, to say nothing of the uprights and imposts, were pertainly literated with burst loveletters, telltale stories, stickyback snaps, doubtful eggshells, bouchers, flints, borers, puffers, amygdaloid almonds, rindless raisins, alphybettyformed verbage, vivvical viasses, ompiter dictas, visus umbique, ahems and ahahs, imeffible tries at speech unasyllabled, you owe mes, eyoldhym, fluefoul smut, fallen lucifers, vestas which had served, showered ornaments, borrowed brogues, reversible jackets, blackeye lenses, family jars, falsehair shirts, Godforsaken scapulars, neverworn breeches, cutthroat ties, counterfeit franks, best intentions, carried notes, upset latten tintacks, unused mill and stum-pling stones, twisted quills, painful digests, magnifying wineglasses, solid objects cast at goblins, once current puns, quashed quotatoes, messes of mottage [...]"

Boken är utgiven och översatt med stöd från Helge Ax:son
Johnsons stiftelse och Letterstedtska föreningen, samt tryckt
med stöd från Långmanska kulturfonden.

Redaktion
Solveig Daugaard, Jakob Lien och Ragnild Lome

Omslag och form
Asso, Stockholm

Typsnitt
DTL Fleischmann

Tryck
Göteborgstryckeriet, Göteborg 2021

ISBN
978-91-519-6937-4

Sensorium editions

Boken är utgiven och översatt med stöd från Helge Ax:son Johnsons stiftelse och Letterstedtska föreningen, samt tryckt med stöd från Långmanska kulturfonden.

Redaktion
Solveig Daugaard, Jakob Lién och Ragnild Lome

Omslag och form
Asso, Stockholm

Typsnitt
DTL Fletschmann

Tryck
Göteborgstryckeriet, Göteborg 2021

ISBN
978-91-519-6937-4

Sensorium editions

genhet. När musiken dog bort gick vi alla tre ner till affären som nu låg i mörker. Arakniden hade krympt till normal storlek.

Nästa dag dog den.

Vart Jane tog vägen vet jag inte. Kort tid därefter var Uppehället till ända och den stora myndighetsapparaten drog i gång, klockorna startades på nytt och vi blev alltför upptagna med att arbeta in den förlorade tiden för att bekymra oss om några få rådbråkade blomblad. Harry berättade att Jane hade setts på väg genom Red Beach, och nyligen hörde jag att någon som påminde mycket om henne uppträdde på nattklubbar på den här sidan Pernambuco. Så om någon här är choroflorist och har en Khan-Arachnida-orkidé, håll då utkik efter en gyllenhyad kvinna med insekter till ögon. Kan ske kommer hon att spela i-Go med dig, och jag är ledsen att behöva säga det, men hon fuskar alltid.

diget ursinnig. Framåtbörd i den, med huvudet tillbakakastat, stod Jane. Jag sprang fram till henne, ögonen fylldes av ljus och jag grep tag i hennes arm och försökte dra bort henne därifrån.

”Jane!” skrek jag för att överrösta larmet. ”Kom ner!” Hon slog bort min hand. I hennes ögon skimrade en skamsen blick. Jag satt på trappan till porten när Tony och Harry kom körande.

”Var är Jane?” frågade Harry. ”Har det hänt något med henne? Vi var på Casino.” Båda vände sig i riktning mot musiken. ”Vad tusan är det som pågår?”

Tony stirrade missständsammt på mig. ”Steve, är det något som inte står rätt till?”

Harry släppte buketten han bar på och började gå mot ingången på baksidan. ”Harry!” ropade jag efter honom. ”Kom tillbaka!”

Tony fattade tag i min axel. ”Ar Jane därinne?”

Jag hejdade dem just när de öppnade dörren till affären.

”Herregud!” tjöt Harry. ”Slapp mig, din idiot!” Han kämpade för att komma loss. ”Steve, den försöker döda henne!”

Jag smällde igen dörren och motade tillbaka dem. Jag såg aldrig Jane igen. Vi väntade i min lä-

Det var den kvällen jag såg Jane för sista gången. Vi hade förändrats, och under den sista halvtimmen innan hon gav sig i väg till Casino satt vi på balkongen och jag lyssnade till hennes röst som likt en fluorescerande fontän lät sina självljysande toner rinna ut i luften. Musiken döljde kvar hos mig även sedan hon gått, otydligt svävande i mörkret runt hennes stol.

Jag kände mig märkligt sömrig, nästan illamående av luften hon lämnat efter sig, och 23.30, när jag visste att hon skulle gå upp på scenen på Casino, gick jag ut för att ta en promenad längs stranden.

När jag kom ut ur hissen hörde jag musik från affären.

Först trodde jag att jag lämnat någon av knapparerna till ljudet på, men jag kände igen rösten bara alltför väl.

Affärens framsida var igenbommad, så jag tog mig in genom ingången vid garageplatserna på baksidan av huset.

Lamporna var släckta, men affären fylldes av ett starkt sken som fick tankarna längs bänkarerna att lysas upp av en gyllene glöd. I taket dansade refleixer av klara färger.

Musiken hade jag hört förut, men bara overtyren.

Arakniden hade tredubblats i storlek. Genom det korsade locket till kontrollbehållaren tornade den upp sig nästan tre meter hög, blåden var uppsvållad och inflammerade och blomkalken stor som en tunnna och den var fullständig

dess hade jag avvaktrat med att döma mig själv.

Harry och Tony var artiga, om än besvikna.

”Jag fattar det inte”, sa Harry dystert. ”Kan

inte. Hur gjorde du?”

”Det var säklart min mystiska, tveitydiga

stil”, sa jag. ”Uråldriga hav och mörka brunnar.”

”Hurdan är hon?” frågade Tony ivrigt. ”Jag

menar, bräms hon eller sticks hon bara?”

Jane sjöng på Casino varje kväll från elva till tre,

men bortsett från det var vi nog alltid tillsam-

mans. Ibland sent på eftermiddagen körde vi

längs stranden ut till Doftrökenen och satt för oss

själva vid någon av dammarna, såg solen sjunka

bakom reven och kullarna och låt oss vyssas av

den rosensjuka luften. När vinden började blå-

sa kylligt över sanden gled vi ner i vattnet, bada-

de och körde tillbaka till stan, där vi fyllde gator

och kaféer med jasmín, myskros och solvända.

Andra kvällar gick vi till någon av de lugna

barerna vid Lagoon West och åt sen middag ute

på den långgrunda stranden, och Jane retades

med servitörerna och sjöng honungsgökar och

änglakakor för barnen som kom över sanden

för att titta på henne.

Jag inser nu att jag måste ha blivit ganska

känd på stranden, men jag hade ingenting emot

att ge de äldre kvinnorna – och brevid Jane

framstod de alla som äldre – något att prata om.

Under Upphållet brydde sig ingen särskilt

mycket om någonting, och därför rannsakade

VISS ORO.

Den enda dispyt jag någonsin hade med hen-

ne gällde löjligt nog hennes fusk.

Jag minns att jag en gång konfronterade hen-

ne med det.

”Vet du att du har tagit mer än fem hundra

dollar av mig, Jane? Du håller fortfarande på.

Till och med nu!”

Hon skrattade illmarigt. ”Fuskar jag? Jag ska

låta dig vinna en vacker dag.”

”Men varför gör du det?” envisades jag.

”Det är roligare att fuska”, sa hon. ”Annars

är det så tråkigt.”

”Vart ska du ta vägen när du lämnar Vermi-

lion Sands?” frågade jag.

Hon såg förvånat på mig. ”Vartför säger du

så? Jag tror inte att jag någonsin kommer att åka

härifrån.”

”Retas inte med mig, Jane. Du är ett barn av

en annan värld än den här.”

”Min pappa kom från Peru”, påminde hon

mig.

”Men du fick inte din röst av honom”, sa jag.

”Jag önskar att jag hade fått höra din mamma

sjunga. Hade hon bättre röst än du, Jane?”

”Hon tyckte det. Pappa tälde inte någon av

”Vad skulle du säga om att jobba här? Du får en stor sval tank och så mycket klor du kan andas.”
”Akta dig”, sa hon. ”Jag tackar kanske ja. Vi kan väl orkestrera några till när vi ändå håller på?”

”Du är trött”, sa jag. ”Vi tar ett glas i stället.”
”Låt mig försöka med arakniden”, föreslog hon. ”Det är en större utmaning.”
Hon tog aldrig blicken från blomman. Jag undrade vad de skulle göra om jag lämnade dem ensamma. Försöka sjunga ihjäl varandra?

”Nej”, sa jag. ”Kanske i morgon.”
Vi satte oss på balkongen med var sitt glas bekvämt till hands och pratade bort hela eftermiddagen.

Hon berättade inte mycket om sig själv, men jag fick reda på att hennes far hade varit gruvingenjör i Peru och hennes mor dansös på en vutaverna i Lima. De hade flyttat från fyndighet till fyndighet, fadern hade utnyttjat sina mineralbrytningskoncessioner och modern tagit anställning på närmaste bordell så att de kunde betala hyran.

”Hon sjöng såklart bara tills min far kom”, tillade Jane. Hon blåste bubblor i glasets. ”Du tror alltså att jag ger dem vad de vill ha på Casino. Vad ser du, för resten?”

”Jag är rädd att jag är den ende som du misslyckats med”, sa jag. ”Ingenting. Förutom dig.”
Hon sänkte blicken. ”Det händer ibland”, sa hon. ”Den här gången gör det mig glad.”
En miljon solar bultade inom mig. Fram till

tio dollar av var och en av oss.

”Jag har tur”, sa hon, mycket nöjd med sig själv. ”Jag tycks aldrig förlora.” Hon räknade sedlarna och stoppade noggrant undan dem i sin väska, och hennes gyllene hy glimmade.

Sedan fick jag en förnyad förfrågan från Sana-tiago.

Jag hittade Jane på ett av kaféerna, där hon höll en svärm av beundrare på avstånd.

”Har du kapitulerat än?” frågade hon och log mot de unga männen.

”Jag vet inte vad det är du gör med mig”, sa jag, ”men allt är vårt ett försök.”

I affären lyfte jag en uppsättning perenner över deras retningsströsklar. Jane hjälpte mig att fästa gas- och vätskeledningarna.

”Vi prövar med de här först”, sa jag. ”Frekvenserna 543–785. Här är partituret.”

Jane tog av sig hatten och började glida upp för skalan, och hennes röst var klar och ren. Först tvekade aklejorna och Jane gled ner igen och drog dem med sig. De gick upp några okta-ver tillsammans och sedan stakade sig växterna och föll plötsligt ur raden av stigande ackord.

”Pröva höjda K”, sa jag. Jag ledde in lite klor-lösning i tanken varpå aklejan ivrigt följde henne och infraaklyxerna drillade utsökta variationer på diskanthaven.

”Perfekt”, sa jag.
Det tog oss bara fyra timmar att effektuera beställningen.

”Du är bättre än arakniden”, gratulerade jag.

”De är mycket underhållande”, sa hon. ”Vi spelar i-Go och jag sjunger för dem. Men jag önskar att du kunde följa med ut lite oftare.”

Efter ytterligare två veckor blev jag tvungen att ge upp. Jag beslöt att stänga av växterna tills Jane hade lämnat Vermilion Sands. Jag visste att det skulle ta mig tre månader att orkestrera beståndet på nytt, men jag hade inget alternativ. Nästa dag fick jag en stor beställning på blandade koloraturörter från trädgårdskören i Santiago. De ville ha dem levererade inom tre veckor. ”Det var tråkigt”, sa Jane när hon hörde att jag inte skulle klara beställningen. ”Du måste önska att jag aldrig hade kommit till Vermilion Sands.”

Hon stirrade tankfullt ner i en av de mörklagda tankarna.

”Skulle inte jag kunna orkestrera dem åt dig?” föreslog hon.

”Nej tack”, sa jag och skrattade. ”Det där har jag redan fått av.”

”Larva dig inte, det är väl klart att jag skulle kunna.”

Jag skakade på huvudet.

Tony och Harry sa att jag inte var klok.

”Hennes röst har tillräckligt brett omfång”, sa Tony. ”Det har du själv medgett.”

”Vad har du emot henne?” undrade Harry.

”Är det att hon tuskar i i-Go?”

”Det har ingenting med det att göra”, sa jag. ”Och hennes röst har ett bredare omfång än ni tror.”

Vi spelade i-Go i Janes lägenhet. Jane vann

och bara arakniden kunde leda dem. Men orkidén fjöt och ylade i stället för att löpa genom sina harmoniska skalor. Det var inte ojudet som oroade mig, för bara ett tjugotal personer klagade, utan skadorna det orsakade på blomornas stämveck. De i 1600-talskatalogerna klarade påfrestningen väl och de moderna var immuna, men romantikererna spräckte sina kalkar en mass. På tredje dagen efter Janes ankomst hade jag blivit av med Beethoven till ett värde av två hundra dollar och mer Mendelssohn och Schubert än jag stod ut med att tänka på.

Jane verkade omedveten om vilka bekymmer hon vållade mig.

”Vad är det med dem allihop?” frågade hon och svepte med blicken över kaoset av gastuber och droppanordningar som var utspridda över golvet.

”Jag tror inte att de gillar dig”, sa jag. ”Arakniden gör det i alla fall inte. Det kan hända att din röst får män att se märkliga och fantastiska syner, men den försätter orkidén där i akut melankoli.”

”Struntprat”, sa hon och skrattade åt mig. ”Ge den till mig så ska jag visa hur man tar hand om den.”

”Håller Tony och Harry dig på gott humör?”

Frågade jag henne. Det retade mig att jag inte kunde följa med dem ner till stranden utan i stället måste ägna mig åt att tömma odlings-tankar och titrera normallösningar som aldrig fungerade.

vid arakniden och placerade blicken i jämnhöjd med den.
Jag ville se vad hon skulle säga, men Harry och Tony lade helt och hållet beslag på henne och hade snart fått upp henne till min lägenhet, där de ägnade en festlig förmiddag åt att fåna sig och göra slut på min whisky.

”Vad sägs om att gå ut med oss efter föreställningen i kväll?” frågade Tony. ”Vi kan gå till Flamingo och dansa.”
”Men ni är ju gifta båda två”, protesterade Jane. ”Är ni inte måna om ert rykte?”

”Äsch, vi tar med tjejerna”, sa Harry lättvindigt. ”Och Steve här kan följa med och hålla din kapp.”

Vi spelade i-Go. Jane sa att hon aldrig hade spelat det förut, men hon hade inte svårt att lära sig reglerna och när hon började sopa banan med oss förstod jag att hon fuska. Det är visserligen inte varje dag som man får chansen att spela i-Go med en gyllenhyad kvinna med insekter till ögon, men jag blev ändå sur. Harry och Tony hade naturligtvis ingenting emot det. ”Hon är charmig”, sa Harry när hon hade gått. ”Vem bryr sig? Det är ändå ett idiotiskt spel.”

De följande tre fyra dagarna i affären var ett audiovegetativt harmonageddön. Jane kom in varje morgon för att titta på arakniden, och hennes närvaro var mer än blomma stod ut med. Tyvärr kunde jag inte svälta växterna så att deras retningsströskel underskreds. De behövde öva

sprängt sönder buskar till ett värde av mer än tre hundra dollar.

”Framträdandet på Casino i går kväll var ingenting mot det som hon gav här i går”, sa jag. ”*Nibelungens ring* spelad av Stan Kenton. Arakniden blev helt galen. Jag är säker på att den ville döda henne.”

Harry såg på när växten skakade sina blad med stela, krampaktiga rörelser.
”Om du frågar mig befinner den sig i långt framskriden föruttnelse. Vartför skulle den vilja döda henne?”

”Hennes röst måste ha övertoner som irriterar blomkalken. Inga av de andra växterna störras av det. De kutrade som turturduvor när hon rörde vid dem.”

Tony rös lyckligt.
Det glittrade till på gatan utanför.

Jag räkte Tony kvasten. ”Här, kvinnojägaren, håll dig i den. Miss Ciracylides långtar ihjäl sig efter att träffa dig.”

Jane kom in i affären iförd en eldgul cocktailkjol och ämnade en av sina hatrar.

Jag presenterade henne för Harry och Tony. ”Blommorna verkar vara väldigt tysta i dag”, sa hon. ”Vad är det med dem?”

”Jag håller på att rengöra tankarna”, sa jag. ”För resten vill vi alla gratulera dig till gårdagskvällen. Hur käms det att kunna lägga stadnummer femtio till meriterna?”

Hon log blygt och slåntrade i väg inne i affären. Som jag visste att hon skulle stannade hon

”Jag börjar uppträda på Casino i kväll”, sa hon. Hon berättade att hon hette Jane Ciracyli-des och att hon var bravursångerska.

”Du kan väl titta förbi?” sa hon och fladdrade kokert med ögonlocken. ”Jag går på vid elva. Du kan nog tycka att det är intressant.”

Det gjorde jag. Nästa morgon surrade det i Vermilion Sands. Jane hade väckt sensation. Efter hennes framträdande svor tre hundra personer på att de hade sett allt från en änglakör som sjöng med i sfärerens musik till Alexanders Ragttime Band. För egen del hade jag kanske lyssnat på för många blommor, men nu visste jag ärminstone var skorpionen på balkongen hade kommit ifrån.

Tony Miles hade hört Sophie Tucker sjunga ”St Louis Blues”, och Harry hade sett en åldrad Bach dirigera h-mollmassan.

De kom förbi affären och bråkade om sina respektive framträdanden medan jag slet med blommorna.

”Häpnadsväckande”, utbrast Tony. ”Hur gör hon det? Berätta.”

”Heidelbergpartituret”, sa Harry exalterat. ”Sublimt, fulländat.” Han såg irriterat på blom-morna. ”Kan du inte få de där grunkorna att hålla tyst? De för ett jäkla oväsen.”

Det gjorde de, och jag hade en skarpsinnig aning om varför. Arakniden var omöjlig att hålla styr på, och när jag så småningom hade tvingat ner den i en svag saltlösning hade den

Hon iakttog arakniden medan gasen gick ut blomkalken. Ett efter ett sloknade bladen och förlorade färgen.

”Vad kostar den?” frågade hon och öppnade väskan.

”Den är inte till salu”, sa jag. ”Helt ärligt har jag ingen aning om var den fick de där takterna ifrån —”

”Räcker det med tusen dollar?” undrade hon och såg på mig med stadig blick.

”Jag kan inte”, sa jag. ”Jag har aldrig lyckats stämma de andra utan den. Dessutom”, tillade jag och försökte le, ”så skulle den där arakniden dö inom tio minuter om man tog ut den ur vavrjet, och alla tuberna och kablar ska se lite konstiga ut i ditt vardagsrum.”

”Ja, det är klart”, sa hon instämmande och log plötsligt tillbaka. ”Det var dumt av mig.” Hon gav orkidén en sista blick och strösade i väg över golvet bort till den långa Tjajkovski-javdelingen som var populär bland turisterna. ”*Parthique*”, läste hon på en slumpässigt vald etikett. ”Den tar jag.”

Jag packade scabiosan och stack ner instruktionshäftet i lädan utan att för ett ögonblick släppa henne med blicken.

”Se inte så forskräckt ut”, sa hon roat. ”Jag har aldrig hört något liknande förut.”

Jag var inte forskräckt. Men trettio år i Vermilion Sands hade begränsat min horisont.

”Hur länge stannar du i Vermilion Sands” frågade jag.

de den hårt. En låg, rytmisk blandning av tonföljder hade stigit från växterna i affären, och höjd över dem ljöd nu en ensam, starkare röst som till en början hade en tunn och gäll klång och sedan började pulsera och djupa och slutligen svällde ut i full baryton och lät de övriga växterna bildakör. Jag hade aldrig hört arakniden sjunga förut. Jag lyssnade till den med öppna öron när jag kändes en brännande hetta som sved mot min arm. Jag vände mig om och såg hur kvinnan störde stint på växten alltmedan hennes hy stod i brand och insekterna i hennes ögon slingrade som galna. Arakniden sträckte sig mot henne med uppsvallid kalk och blad som blodröda sablar. Jag tog ett snabbt kliv runt henne och ströp argontillförsen. Araknidens sång förklingade till ett pip, och runt omkring oss blev det en mar drummslik villervalla av brustna toner och röster som från höga C:n och L tumlade ner i dissonans. En svag viskning från bladen gled över tystnaden. Kvinnan tog tag i kanten på odlingsstanken och samlade sig. Hennes hud bleknade och insekterna i ögonen stillnade till ett fint flimmer. "Varför stängde du av den?" frågade hon strängt. "Jag beklagar", sa jag. "Men jag har varor för tiotusentals dollar här och den sortens känslotylla tolvtonsubrott kan spränga många venter. De flesta av de här växterna är inte rustade för grand opera."

Bayreuthfestspelens prima belladonna." "Nej", sa hon. "Den ser rätt så elak ut." "Den här då, en luttija från Louisiana? Om man späder ut dess svaveldioxid spelar den vackra madrigaler. Jag kan visa dig hur man gör." Hon hörde inte vad jag sa. Långsamt, med händerna i brösthöjd så att det nästan verkade som om hon bad, rörde hon sig mot skyltidsken där arakniden stod. "Den är så vacker", sa hon och betraktade de varmgula och mörkila bladen som hängde över dess rödhlikiga vibrocalyx.

Jag gick efter henne över golvet och slog på araknidens ljud så att hon kunde höra den. Växten vaknade genast till liv. Bladen styvnade och fick färg, kallen fylldes med gas och fikarna spändes som fjädrar. Några gälla, osammahängande toner spottades fram.

"Vacker men ondskefull", sa jag.

"Ondskefull?" upprepade hon. "Nej, stolt." Hon gick närmare orkiden och tittade ner i dess illasinnade krona. Arakniden darrade och taggarna på stammen hävdes och vred sig hotfullt. "Försiktigt", varnade jag. "Den är känslig för minsta andningsljud."

"Tyst", sa hon och viftade bort mig. "Jag tror att den vill sjunga."

"Det där är bara skaltraggement", sa jag. "Den framför ingenting. Jag använder den när frekvenserna –"

"Lyssna!" Hon grep tag i min arm och kramade

klingade till ett stilla brus.
Jag tittade mig om och såg kvinnan med den
gyllene hyn komma in.
”God morgon”, sa jag. ”De måste gilla dig.”
Hon skratade vänligt. ”Hej. Uppförde de
sig illa?”

Under den svarta badkappan fick hennes hud
en mjukare, mer moget gyllene ton, och det var
hennes ögon som fångslade mig. Jag kunde nätt
och jämnt se dem under den bredbrättade hat-
ten. Insektsben fladdrade skirt kring två prick-
ar av violetrött ljus.

Hon gick fram till en odlingsbänk med blan-
dade ormbunkar och ställde sig och tittade på
dem. Ormbunkarna sträckte sig efter henne
och sjöng ivrigt i sopran med sina flödande,
höftklingande röster.

”Vad söta de är”, sa hon och strök försiktigt
med handen över bladen. ”De behöver mycket
ömheter.”

Hennes röst hade ett lagt tonläge, en fläkt av
sval, rinnande sand med en spänst som gjorde
den melodisk.

”Jag är ny i Vermilion Sands”, sa hon, ”och
jag tycker att min lägenhet är forskräckligt tyst.
Om jag hade en blomma, en räckor, skulle jag
kanske känna mig mindre ensam.”

Jag kunde inte ta blicken från henne.

”Ja”, instämde jag raskt och affärsmässigt.
”Vad sägs om något uttrycksfullt? Här har jag
till exempel en strandilla från Sumatra. En full-
blodig mezzosopran från samma frökapsel som

niker hade Mandel upptäckt den ursprungliga
arakaniden i Guyanas urskog. Orkiden hade
fått sitt namn efter Khan-Arachnida-spindeln
som pollinerade blomman och samtidigt lade
sina ägg i det köttiga fröämnet, vägledd, eller
som Mandel alltid hävdade, faktiskt hypnoti-
serad av de vibrationer som orkidens kalkblad
gav ifrån sig när det var dags för pollinering.
De första arakanidorkiderna gav bara ifrån sig
ett fåtal slumpmässiga frekvenser, men genom
korsningsförädling och genom att på artificiell
väg hålla kvar dem i pollineringsstadiet hade
Mandel frambringat en följd av toner vilka som
mest ospannde tjugofyra oktaver.

Inte för att han någonsin kunnat höra dem.
Vid sitt livs höjdpunkt var Mandel liksom Beet-
hoven stendöv, men tydligen behövde han bara
se på en blomma för att kunna höra dess toner.
Konstigt nog såg han aldrig åt en araknid sedan
han blivit döv.

Den förmiddagen kunde jag nästan förstå
varför. Orkiden var på bångstyrtigt humör.
Först vägrade den att äta, så jag blev tvungen
att truga den med en dusch av fluorescerande
lösning och då började den avge ultraljud, vil-
ket betydde klagomål från alla hundägare i om-
rådet. Till slut försökte den spränga odlingsstan-
ken genom att resonera.

Hela stället var i uppror, och jag hade nästan
ställt in mig på att stänga av dem allihop och
väcka dem för hand en åt gången – ett slitgöra
med åttio tankar i affären – när allt plötsligt för-

skorpionen, var jag i affären och stämde en Khan-Arachnida-orkidé med UV-lampor. Det var en svår blomma, med ett normalt, fullt omfång på tjugofyra oktaver, men om den inte fick mycket övning hade den en benägenhet att återfalla i neurotiska moll-transponeringar som det var lögn i helvete att få scopp på. Och eftersom den var äldst i affären påverkade den självfallet alla de andra blommorna. När jag öppnade affären på morgnarna lät det alltid som rena därhuset, men så snart jag hade matat arakniden och rätat ut en och annan pH-kurva rättade sig res-ten genast efter den och dämpade sig självamt i sina kontrollbehållare, tvåtak, tre fjärrdelstakt, polyfont, allt i fulländad harmoni.

Det fanns bara ett tiotal äkta araknider i fångenskap. De flesta andra var stumma eller också hade de ympats från tvåhjärtbladiga stammar, och det var rena turen att jag hade min. Jag hade köpt stället fem år tidigare av en gammal halv-döv herre som hette Sayers, och dagen innan han flyttade bar han ut en massa kasserade växter till avfallscontainern bakom hyreshuset. När jag tog hand om några av odlingsstankarna för återbruk hittade jag arakniden, som levde på en kost av alger och söndervittrade gummislangar. Vartför Sayers velat kasta den hade jag aldrig fått reda på. Innan han kom till Vermillion Sands hade han varit intendent vid konserver-toriet i Kew där de första choroflorens hade förädlats och han hade arbetat under föreståndaren dr Mandel. Som ung tjugofemårig bota-

Ljudet ökade i intensitet och vässade mitt nackben. Just när jag skulle gå ner till affären för Harry och Tony upp ur stolarna och kasta de sig bakåt mot väggen.

”Stev, se upp!” skrek Tony åt mig. Han pekade vilt på bordet jag lutade mig mot, tog en stol och krossade den mot glasskivan.

Jag reste mig och strökspillror ur håret.

”Vad fan är det fråga om?”

Tony tittade ner på den trassliga korgflätningen runt bordets metallben. Harry kom fram och grep ytterst försliktigt tag i min arm.

”Det var nära ögat. Gick det bra?”

”Den är borta”, sa Tony klänglöst. Han tittade noggrant efter på balkonggolvet och överräcket ner mot gatan.

”Vad var det?” frågade jag.

Harry stirrade uppmärksamt på mig. ”Säg du den inte? Den var bara en decimeter ifrån dig. Kejsarskorpion, stor som en hummer.” Han satte sig mat på en ölback. ”Måste ha varit so-nisk. Olyudet är borta nu.”

När de gått städade jag upp röran och tog en stilla öl för mig själv. Jag hade kunnat svära på att det inte var någonting på bordet.

På balkongen mitt emot, iförd en klänning av joniserade fibrer, stod den gyllene kvinnan och iakttog mig.

Jag fick reda på vem hon var nästa förmiddag. Medan Tony och Harry var nere på stranden med sina fruar, antagligen orerande om

Kvinnan strösade omkring i vardagsrummet och möblerade om, iförd nästan ingenting förutom en stor metallgrå hatt. Till och med i skuggan skimerade lärrens och axlarnas kurviga linjer som gyllene eld. Hon var en vandrande galax av ljus. Något liknande hade aldrig skådats i Ver-
million Sands.
"Ett närmande måste ske mångtydigt", fortsatte Harry och stirrade ner i sin öl. "Försvunt, nästan lite mystiskt. Inga gräbbar tag." Kvinnan böjde sig fram för att packa upp en resväska och hatrens gråglänsande fjädrar vajade över ansiktet. Hon såg att vi stirrade på henne, tittade sig omkring ett ögonblick och fällde ner persiennen.
Vi lutade oss tillbaka och såg eftertänksamt på varandra, likt ett triumvirat som beslutat hur riket ska delas, utan att säga alltför mycket och med ett vaksamt öga på allt eventuellt dubbelspel.
Fem minuter senare började tjutandet.
Först trodde jag att det var någon azaleaträo som fått problem med ett alkaliskt pH, men frekvenserna var för höga. De låg nästan utanför det hörbara omfånget, ett sprött skälvanande tremolo som kom från ingensans och steg längs skallens baksida.
Harry och Tony såg ogillande på mig.
"Din boskap är missnöjd med något", sa Tony. "Kan du få den att dämpa sig?"
"Det är inte växterna", sa jag. "Kan det inte vara."

packat klart en smäcker sopranmimosa som Hamburgs oratoriefällskap ville ha när Harry ringde från balkongen.
"Parkers Choroflora?" sa han. "Du har gjort dig skyldig till överproduktion. Kom upp. Tony och jag har en vacker sak att visa dig."
Jag gick upp, och där satt de och grimade belåtet likt två hundar som just hittat ett spannande träd.
"Ja?" sa jag. "Var är den?"
Tony lade huvudet lätt på sned. "Där."
Jag lät blicken svepa längs gatan och över fasaden på postadshuset mitt emot.
"Forsiktigt", manade han. "Glo inte på henne."
Jag led ner i en av korgstolarna och sträckte varligt fram huvudet.
"Fyra trappor", preciserade Harry långsamt ur mungifpan. "Första till vänster om balkongen mitt emot. Nöjd nu?"
"En dröm", svarade jag och iakttog henne länge och väl med oförlig blick. "Jag undrar vad hon mer kan göra."
Harry och Tony andades lättat ut. "Nå?"
undrade Tony.
"För mig är hon ouppnåelig", sa jag. "Men ni båda borde inte ha några problem. Gå dit och förklara för henne att det är er hon vill ha."
Harry suckade. "Inser du inte att den här är poetisk, drabbande, som hämtad rakt ur det apokalyptiska urhavet. Hon är antagligen gundomlig."

Första gången jag träffade Jane Ciracylides var under Uppehållret, denna världsomspännande svacka av leda, försöfning och högsommar som så lyckosamt gav oss tio oförglömliga år, och jag antar att det kan ha haft mycket att göra med det som pågick mellan oss. Jag kan verkligen inte tro att jag skulle bete mig lika fänigt nu, men när allt kommer omkring kan det helt ha berott på Jane.

Vad som än i övrigt sades om henne var alltså om att hon var vacker, även om hennes genetiska bakgrund var lite blandad. Ryktesspridarna på Vermilion Sands bestämde sig tidigt för att hon hade rätt så mycket mutant i sig, eftersom hon hade djupglänsande gyllene hy och ögon som insekter, men det bekymrade varken mig eller mina vänner, av vilka en och annan, som Tony Miles och Harry Devine, aldrig varit sig lika sedan dess om man får tro deras fruar.

På den tiden satt vi för det mesta på balkongen till min lägenhet i höjd med Beach Drive och drack öl – vi hade alltid ett val tilltaget föräd till hands i kylan i min musikaffär i gatuplanet – och fabulerade förströvt medan vi spelade i-Go, ett slags långsammare schack som var populärt då. Ingen av de andra arbetade någonsin. Harry var arkitekt och Tony Miles sålde ibland lite keramik till turisterna, men jag brukade lägga några timmar i affären varje förmiddag på att få i väg utlandsbeställningarna och luta lite på ölflaskorna.

En särskilt varm och slö dag hade jag just

Prima Belladonna

J.G. Ballard

Originalets titel
Prima Belladonna
Översättning
Thomas Andersson
© J.G. Ballard, 1971

KARL
E. T.
O.